

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

ІВАНЕНКО ОЛЕНА АНАТОЛІЇВНА

УДК 373.2.016:[78:37.015.31](043.3)

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ
ДО ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ
ДІТЕЙ 4-5 РОКІВ У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНИХ ЗАНЯТЬ
У ШКОЛАХ МИСТЕЦТВ**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник -

кандидат педагогічних наук, доцент
ЗАВАДСЬКА Тетяна Миколаївна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, професор
кафедри фортепіанного виконавства і
художньої культури.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
ТАНЬКО Тетяна Петрівна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди,
директор Інституту мистецтв, завідувач
кафедри музично-теоретичної
та художньої підготовки;

кандидат педагогічних наук
КОНДРАТЕНКО Ганна Григорівна,
Київський університет імені
Б.Д. Грінченка, заступник директора
з науково-педагогічної та
соціально-гуманітарної роботи.

Захист відбудеться 13 березня 2014 року о 14.30 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 10 лютого 2014 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

А.В.Козир

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку національної освіти істотно зростає роль формування творчої особистості дитини саме дошкільного віку, адже цей вік є найсприятливішим для пробудження творчих здібностей людини з метою подальшої реалізації її творчого потенціалу. У цьому контексті актуальним стає забезпечення умов для творчої самореалізації особистості кожної дитини у художньо-естетичному процесі через здійснення провідних завдань дошкільної освіти, що полягають у забезпеченні її спрямованості на гармонійний та різнобічний розвиток дитини та формування у неї цілісної картини світу. Означені завдання реалізуються відповідно до державної програми “Освіта” (Україна XXI століття), Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті (2001) та Закону України “Про дошкільну освіту” (2001), де вимоги до рівня розвиненості, вихованості, навченості дітей дошкільного віку визначаються Базовим компонентом дошкільної освіти (2012), який є Державним стандартом дошкільної освіти України.

Проблема самореалізації особистості завжди привертала увагу дослідників з різних галузей знань. У філософському та психологічному аспектах це поняття завжди мало неоднозначне трактування і розглядалось з позиції життєвого шляху та сенсу життя (О.Злобіна, М.Кирилов, Л.Сохань), як самодіяльність особи (Т.Ветошкіна, Л.Коган), її самоактуалізація (А.Маслоу, К.Роджерс), психологічна основа діяльності й як її об'єктивний та суб'єктивний результат (Б.Ананьєв, Л.Виготський, С.Рубінштейн), а також як цілісний безперервний і динамічний процес розвитку та удосконалення особистості (К.Абульханова-Славська, О.Леонтьєв). Педагоги зробили свій внесок у визначення змісту та особливостей самореалізації особистості учня, студента, вчителя (О.Андрієнко, С.Бобришов, Л.Ващеулова, О.Газман, Л.Костенко, І.Крещенко, Т.Маслова, Б.Рикова, Л.Сосніна, С.Сисоєва, М.Ситнікова, Є.Шиянов та ін.). У дослідженнях С.Гіль, Л.Дроздікової, А.Зайцевої, М.Коваленко, Л.Круглової, Т.Рожевої, Л.Садової, В.Стрельцової самореалізація розглядається як результат діалектичного злиття унікальної, неповторної особистості й об'єктивного світу, що відбувається в результаті різноманітної навчальної діяльності.

Вивчення проблеми художньо-творчої самореалізації дітей дошкільного віку в науковій літературі здійснювалось з позиції пошуку сенсу життя та створення моделі власної долі (М.Бердяєв, В.Соловйов, Л.Толстой). У дослідженнях О.Бурова, О.Мелік-Пашаєва, Б.Неменського художньо – творча самореалізація розглядається в аспекті естетичного відношення до предмету творчості й дійсності, що виражає потребу особистості дитини внести прекрасне в різні сфери життя. У дослідженнях Ю.Алієва, Ю.Борева, Н.Ветлугіної, Р.Чумічової, В.Химчак, Б.Юсова процес художньо-творчої самореалізації дітей середнього та старшого дошкільного віку передбачає тісний взаємозв'язок та взаємодію різних видів художньої діяльності, що сприяє підвищенню інтересу дошкільників до активної художньо-пізнавальної

діяльності. Об'єднання різних видів художньо-творчої діяльності з метою створення єдиного мистецького образу розглядається як художня інтеграція (І.Дзержинська, О.Зуйкова, Т.Казакова, Т.Комарова). У окремих роботах розкрито освітній та виховний потенціал музичних занять та їх роль у художньо-творчому розвитку дітей дошкільного віку (О.Грідчин, С.Зирянова, Т.Рубан).

Актуальність розробки означеної проблеми визначається наявністю суперечностей між: потребою початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів в оптимізації музичного розвитку дітей дошкільного віку з метою їх подальшої самореалізації та недостатнім рівнем методичного забезпечення навчального процесу; широким обсягом світової та національної мистецької спадщини та неефективним її використанням у навчальному процесі шкіл мистецтв. Подолання цих суперечностей вимагає розробки та впровадження у процесі музичних занять початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів методики формування здатності до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років.

Важливим завданням мистецької освіти та виховання на сучасному етапі є розробка системи організаційних форм та довершених засобів гармонійного розвитку всіх здібностей дитини дошкільного віку у відповідності до сучасних освітніх стандартів, що створить надійне підґрунтя для формування у неї здатності до художньо-творчої самореалізації. Актуальність означеної проблеми та відсутність достатньої методичної бази щодо формування здатності дітей дошкільного віку до художньо-творчої самореалізації на музичних заняттях в умовах початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів зумовили вибір теми дисертаційного дослідження “Методика формування здатності до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років у процесі музичних занять у школах мистецтв”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу та диригування Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова і складає частину комплексного дослідження з теми “Музична освіта, виховання та творчий розвиток учнів загальноосвітніх навчальних закладів: теорія, історія, методика” (протокол №4 від 20 грудня 2006 року) в аспекті музично-творчого розвитку дошкільників.

Тему дисертаційного дослідження затверджено рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (протокол №5 від 22 грудня 2005 року) та Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол №1 від 31 січня 2006 року).

Мета дослідження: розробити, науково обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування здатності до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років у процесі музичних занять у школах мистецтв.

Об'єкт дослідження: процес художньо-творчого розвитку дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: методика формування здатності до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років у процесі музичних занять у школах мистецтв.

Відповідно до мети дослідження було визначено такі **завдання:**

1. На основі аналізу наукової літератури з досліджуваної проблеми визначити сутність та структуру художньо-творчої самореалізації дошкільників; розкрити зміст поняття “здатність до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років”.
2. Уточнити зміст художньої інтеграції як чинника формування здатності до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років у процесі музичних занять у школах мистецтв.
3. Обґрунтувати педагогічні умови підвищення ефективності методики формування здатності до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років у процесі музичних занять.
4. Розробити критерії та встановити рівні сформованості здатності до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років.
5. Розробити та експериментально перевірити поетапну методику формування здатності до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років на музичних заняттях у школах мистецтв.
6. Обґрунтувати основні положення та створити експериментальну програму з музичного навчання на інтегративних засадах для учнів підготовчих груп початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів.

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять: філософські та психологічні положення про життєвий шлях людини, зумовлений природою й конкретними соціальними умовами, в процесі якого виявляються всі можливості особистості щодо розвитку, формування її індивідуальності; філософське та психологічне обґрунтування природи творчості; теорія творчого розвитку особистості засобами мистецтва (Н.Бабикіна, Ю.Кулюткін, С.Степанов); сучасні дослідження з теорії та практики мистецької освіти (Н.Гуральник, Г.Кондратенко, Л.Масол, Г.Падалка, О.Рудницька, Т.Танько); концепції вивчення особистісного та діяльнісного аспектів художньо-творчої самореалізації дітей дошкільного віку (О.Буров, О.Леонтєв, О.Мелік-Пашаєв, Б.Неменський); сучасні дослідження художньої інтеграції у галузі мистецької освіти (В.Безруков, І.Держинська, О.Зуйкова, Т.Казакова, К.Колесін, Т.Комарова, О.Кузнецов, В.Химчак, О.Щолокова); концептуальні позиції щодо застосування музики як домінантного виду мистецтва в роботі з дошкільниками (І.Куланіна, Ю.Фохт-Бабушкін, Г.Шевченко).

Для вирішення поставлених завдань та досягнення мети були застосовані загальнонаукові **методи дослідження:**

- *теоретичні* - аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури для вивчення теоретичних аспектів проблеми, систематизації та узагальнення отриманих теоретичних та експериментальних даних;

зіставлення, інтерпретація, конкретизація, синтез та порівняння отриманих даних для формування основних положень досліджуваної проблеми;

- *емпіричні* – цілеспрямоване педагогічне спостереження, анкетування, інтерв'ювання, педагогічний експеримент для встановлення рівнів сформованості здатності до художньо-творчої самореалізації дітей дошкільного віку та перевірки ефективності застосованої експериментальної методики;

- *статистичні* – аналіз та математична обробка отриманих експериментальних даних, що відображена у табличних формах, для фіксації результатів вимірювань та перевірки ефективності розробленої експериментальної методики.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- *уперше* визначено сутність художньо-творчої самореалізації дошкільників у мистецькій діяльності та її структуру; розкрито зміст поняття “здатність до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років”; розроблено критерії та показники здатності дітей дошкільного віку до художньо-творчої самореалізації у процесі музичних занять; відповідно до експериментальної програми розроблено методику формування означеної якості, яка включає етапи формування здатності дітей 4-5 років до художньо-творчої самореалізації та педагогічні умови оптимізації даного процесу;

- *уточнено* зміст художньої інтеграції як чинника формування здатності до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років на музичних заняттях;

- *конкретизовано* види художньої інтеграції та способи їх застосування в процесі формування здатності до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років у процесі музичних занять у школах мистецтв;

- *подальшого розвитку* набула методика реалізації інтегративного підходу до художньо-творчого навчання дітей дошкільного віку.

Практичне значення дослідження визначається ефективністю запропонованої методики застосування художньої інтеграції для формування здатності до художньо-творчої самореалізації дітей дошкільного віку в процесі музичних занять у школах мистецтв. Отримані в ході дослідження висновки можуть бути використані для оновлення та корекції змісту існуючих та створення нових навчальних програм з художньо-творчого виховання дітей дошкільного віку в умовах шкіл мистецтв.

Матеріали дослідження можуть слугувати підставою для оновлення змісту такої навчальної дисципліни як “Методика музичного виховання дошкільників”, а також розробки практичних рекомендацій для студентів музично-педагогічних навчальних закладів.

Апробації та впровадження результатів дослідження. Теоретичні положення та практичні результати дослідної роботи впроваджено у навчальний процес Київської дитячої Академії мистецтв (довідка №01-05/688 від 09.10.2013), Київської дитячої школи мистецтв №2 імені М.І.Вериківського

(довідка №335 від 25.10.2013), Київської школи мистецтв №5 (довідка №127 від 22.10.2013) та Київської дитячої музичної школи №4 імені Д.Д.Шостаковича (довідка №78 від 30.09.2013). У експерименті взяли участь 260 учнів середнього та старшого дошкільного віку.

Результати роботи доповідалися автором на міжнародних науково-практичних конференціях: II міжнародній конференції студентів та молодих науковців “Слов’янське музичне мистецтво в контексті європейської культури” (м.Вінниця, 2007р.); V міжнародній науково-практичній конференції “Гуманістичні орієнтири мистецької освіти” (м.Київ, 2013р.); V міжнародній науково-практичній конференції “Сучасне дошкілля: реалії та перспективи” (м.Київ, 2013р.), а також XI Міжнародних педагогічно-мистецьких читаннях пам’яті професора О.П. Рудницької „Педагогіка мистецтва і мистецтво педагогічної дії” (м.Київ, 2013р.).

Публікації. Основні теоретичні положення і результати дослідження знайшли відображення у 11 одноосібних публікаціях автора, з них 7 – у провідних фахових виданнях України, 1 – у міжнародному виданні.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (всього 281 найменування, з них 5 - іноземними мовами). Загальний обсяг дисертації складає 240 сторінок, з них 198 сторінок основного тексту. Робота містить 16 таблиць, 2 рисунки, що разом з додатками становить 21 сторінку.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об’єкт, предмет, мету та завдання дослідження, його методологічну та теоретичну основу, розкрито наукову новизну та практичне значення роботи, охарактеризовано методи дослідження, а також наведено дані про апробацію та впровадження результатів дослідно-експериментальної роботи.

У **першому розділі** “*Теоретичні засади творчої самореалізації дошкільників у процесі художньої діяльності*” на основі аналізу наукової літератури з досліджуваної проблеми з позицій філософії, психології та педагогіки розкрито зміст поняття “творча самореалізація особистості”, визначено сутність поняття “художньо-творча самореалізація дошкільників” та розроблено її покомпонентну структуру, а також розглянуто психофізіологічні особливості дітей середнього і старшого дошкільного віку та специфіку їх прояву в різних видах художньої діяльності.

На основі вивчення наукових досліджень з різних галузей знань були виявлені різні підходи щодо визначення сутності самореалізації особистості. На філософському рівні поняття “самореалізація” розглядається як процес виявлення всіх можливостей особистості щодо розвитку та формування її індивідуальності, зумовлений природою та конкретними соціальними умовами. У психологічному плані в даній категорії вихідним методологічним принципом

є діяльнісний підхід, а ключовим поняттям у його визначенні – поняття сутнісних сил особистості.

У педагогічному аспекті ця проблема почала розглядатися порівняно недавно і визначається як процес втілення потенційних можливостей і здібностей індивіда в конкретних результатах його предметної діяльності та як найбільш повне виявлення особистістю своїх індивідуальних і професійних можливостей. У сучасних педагогічних дослідженнях (С.Гіль, Л.Дроздікова, М.Коваленко, Л.Круглова, Т.Рожева, Л.Садова, В.Стрельцов) самореалізація є процесом і результатом діалектичного злиття унікальної, неповторної особистості й об'єктивного світу, що відбувається в результаті різноманітної навчальної діяльності, тому самореалізація у всіх випадках є практичною діяльністю.

У філософській, психолого-педагогічній літературі “творчість” трактується як діяльність, що відрізняється оригінальністю, неповторністю, суспільно-історичною унікальністю, що породжує щось нове та передбачає наявність творця, тобто суб'єкта творчої діяльності. У педагогіці й психології термін “творчість” розглядається саме в контексті поняття “творча діяльність”, що трактується як процес досягнення результату, в якому особистість реалізує й затверджує свої потенції, здібності й в якому вона сама реалізується. У творчій діяльності створюються умови для багатобічного розвитку індивідуальності. Таким чином, творчість виступає засобом розвитку сутнісних сил людини, а самореалізація набуває характеру творчої самодіяльності.

Отже, творча самореалізація в нашому дослідженні визначена як цілісний процес актуалізації та опредметнення сутнісних сил особистості, заснований на організації творчої діяльності, який завдяки активізації саморозвитку особистості сприяє найбільш повному практичному прояву її творчих здібностей та потенціалу з користю для самої себе й суспільства.

Творчий характер може мати будь-яка діяльність, але найефективніше, найоптимальніше творча самореалізація особистості відбувається у художній діяльності. На основі вищезазначеного художньо-творча самореалізація особистості була визначена як конкретний різновид творчої самореалізації, що дозволяє їй найбільш повно проявити свої творчі здібності й потенціал саме в художній діяльності.

Художньо-творча самореалізація дошкільника вимагає максимального врахування вікових особливостей та розкриття індивідуальних можливостей дітей даного віку. Спираючись на дані, узагальнені в державній програмі “Дитина”, у дисертації були розглянуті два періоди дошкільного віку: середній та старший, а також проаналізовані особливості психолого-фізіологічного розвитку дітей даних вікових категорій. Означені вікові періоди розвитку дітей характеризуються високою сензитивністю до сприйняття творів різних видів мистецтва, тому саме в середньому та старшому дошкільному віці з'являються передумови формування здатності до художньо-творчої самореалізації. Саме в процесі художньої діяльності діти середнього та старшого дошкільного віку спроможні проявити свій творчий потенціал і розвинути власні творчі

здібності, завдяки чому можливо найбільш повно й ефективно сформувати у дошкільників здатність до художньо-творчої самореалізації.

Головними положеннями нашого дослідження були виділені: 1) особистісний бік процесу художньо-творчої самореалізації, оскільки на першому плані розглядається особистість дитини-дошкільника; 2) діяльнісний бік означеного процесу, оскільки художньо-творча самореалізація особистості дитини відбувається саме в діяльнісній формі.

Така багатоаспектність внутрішньої суті особистості дитини, з одного боку, і різноманітних форм її прояву в процесі взаємодії з об'єктивною дійсністю, а саме в художньо-творчій діяльності - з іншого, є вихідною щодо існування художньо-творчої самореалізації у сукупності декількох складових, які повинні нести інформацію, викликати емоції та побуджувати до діяльності. З урахуванням сутнісних характеристик художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 річного віку можна визначити її структуру, яка складається з мотиваційно-пізнавального, емоційно-ціннісного та діялісно-творчого компонентів. Складовими мотиваційно-пізнавального компоненту ми визначили: наявність пізнавальних інтересів, художньо-естетичні та художньо-теоретичні знання. Емоційно-ціннісний компонент містить яскравість емоційної реакції, особливості художнього сприйняття та наявність здібностей в різних видах мистецтв. І до діялісно-творчого компоненту ми віднесли прагнення до участі в різних видах художньо-творчої діяльності, володіння певними вміннями та характер творчих проявів у різних видах художньо-творчої діяльності.

Таким чином, художньо-творча самореалізація дітей 4-5 річного віку в нашому дослідженні була визначена як цілісний процес розкриття та ефективного використання дошкільниками свого творчого потенціалу і здібностей у різних видах мистецької діяльності, що здійснюється на основі вільного вибору і забезпечує позитивний результат особистісного розвитку.

У дослідженні розкрито зміст поняття “здатність до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років”, що розуміється як набута дітьми властивість, яка визначає їх готовність та спроможність виконувати різні види художньої діяльності на творчому рівні, виявляючи власні задатки, нахили, здібності та вміння.

У другому розділі *“Методичне обґрунтування шляхів формування здатності до художньо-творчої самореалізації дошкільників у музичній діяльності”* уточнено зміст поняття “художня інтеграція”, розкрито її провідні рівні, обґрунтовано педагогічні умови підвищення ефективності формування у дітей 4-5 років здатності до художньо-творчої самореалізації у процесі музичних занять, а також розроблено основні положення експериментальної програми з музичного навчання для дітей середнього та старшого дошкільного віку.

У науковій літературі поняття “інтеграція” характеризується як складне та багатопланове явище, що в кожному окремому випадку має своє тлумачення за певними характеристиками та ознаками і пов'язане з цілим рядом

споріднених наукових понять, до яких належать: взаємодія, узагальнення, комплекс, синтез тощо.

Відповідно до способів функціонування мистецтв, ознайомлення з ними у навчальному процесі має враховувати три основні положення: вивчення окремих видів мистецтва (інтеграція відсутня); поєднання двох видів мистецтва у відображенні спільного художнього образу (інтеграція на рівні взаємодії); використання прикладів взаємодії мистецтв, до якої належить демонстрація близьких за настроєм, стилем або жанром творів музики і живопису з метою посилення їх впливу на сприймаючого (інтеграція на рівні комплексу мистецтв); розгляд художнього синтезу, в якому відбувається органічне злиття різних видів художньої творчості (інтеграція на рівні художнього синтезу). Таким чином, художня інтеграція – це процес досягнення більш довершеного рівня художньої цілісності, що втілюється у певному художньому образі й залежить від глибини та сили системних зв'язків між різними видами мистецтв, де взаємодія, комплекс і синтез мистецтв виступають як кінцевий результат. А поняття “взаємодія”, “комплекс” та “синтез” як певні художні утворення та художня цілісність правомірно вважати провідними рівнями художньої інтеграції.

У процесі художніх занять домінує базовий вид мистецтва, навколо якого на засадах різноманітних форм роботи об'єднуються інші види мистецтва. У дослідженні доведено, що в ході застосування художньої інтеграції на рівні комплексу мистецтв саме музичне мистецтво може стати емоційно-ціннісним стрижнем, що дозволить дітям 4-5 річного віку розвинути уявлення та образне мислення через естетичне сприйняття інших різновидів мистецтва та уможливить ефективне формування у них здатності до художньо-творчої самореалізації.

У дослідженні було визначено такі *педагогічні умови* підвищення ефективності методики формування здатності дітей 4-5 річного віку до художньо-творчої самореалізації у процесі музичних занять на засадах художньої інтеграції: створення творчої невимушеної атмосфери на музичних заняттях, позбавленої авторитарного диктату вчителя з метою надання можливості вільного прояву дітьми творчих здібностей та потенціалу; використання доступного та водночас високоякісного художнього матеріалу з метою активізації такої важливої складової художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 річного віку як наявності пізнавального інтересу; запровадження проблемно-пошукових ситуацій у процесі опанування художнім матеріалом та спонукання до створення власного художнього продукту.

Інтегративна спрямованість музичних занять з дітьми 4-5 років також покладена в основу експериментальної програми з музичного навчання у школах мистецтв, яка має дворівневу структуру: перший рівень реалізується на основі тематичних блоків; другий рівень реалізується за допомогою спірального (передбачає знайомство та вивчення творів мистецтва у різних видах художньо-творчої діяльності по кожній темі протягом 3-4 занять) та зонального (дозволяє, не знижуючи активність сприйняття музичних творів,

переключати увагу дітей з одного різновиду художньо-творчої діяльності на інший) принципів.

Закладена в експериментальній програмі ідея художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 річного віку шляхом застосування художньої інтеграції ґрунтується на таких положеннях: 1) впровадження багаторівневої художньої інтеграції на музичних заняттях сприяє більш глибокому засвоєнню дітьми середнього та старшого дошкільного віку мистецької культури, формуванню в них творчих здібностей, обдарованості, розкриттю творчого потенціалу, а також створенню сприятливих умов для художньо-творчої самореалізації; 2) використання музичного мистецтва як домінуючого із залученням двох інших різновидів на засадах міжчуттєвої асоціації сприяє підсиленню дії художнього образу та створює умови для реалізації дітьми власного творчого потенціалу завдяки застосуванню художньої інтеграції на рівні комплексу мистецтв; 3) у процесі занять шляхом застосування художньої інтеграції на рівні комплексу мистецтв саме музичне мистецтво може стати емоційно-ціннісним стрижнем, що дозволить дітям 4-5 річного віку розвинути уявлення та образне мислення через естетичне сприйняття інших різновидів мистецтва та уможливить ефективне формування у них здатності до художньо-творчої самореалізації; 4) створення оптимальних педагогічних умов у процесі музичних занять шляхом застосування художньої інтеграції на рівні комплексу мистецтв не лише сприяє формуванню уяви про художній образ у дітей 4-5 річного віку, але й дає можливість ефективно та невимушено скоординувати процес їх художньо-творчої самореалізації; 5) застосування комплексу мистецтв у процесі музичних занять забезпечує можливості здійснення художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 річного віку як в умовах підготовчого факультету професійного навчального мистецького закладу інноваційного типу (Київської дитячої Академії мистецтв), так і в умовах звичайних шкіл мистецтв.

У третьому розділі *“Дослідно-експериментальна робота з формування здатності до художньо-творчої самореалізації дошкільників у процесі музичних занять у школах мистецтв”* – на основі узагальнення теоретичних засад формування здатності до художньо-творчої самореалізації у дітей 4-5 років визначено критерії та показники сформованості означеної якості, представлено зміст та результати констатувального експерименту, встановлено рівні сформованості здатності до художньо-творчої самореалізації дітей дошкільного віку, розроблено та експериментально перевірено методику формувального експерименту.

Перед проведенням дослідно-експериментальної роботи були винайдені критерії та показники сформованості здатності дітей 4-5 річного віку до художньо-творчої самореалізації, а саме: *мотиваційно-пізнавальний критерій* (наявність пізнавальних інтересів; обсяг художньо-естетичних та художньо-теоретичних знань; ступінь прагнення до участі у різних видах художньо-творчої діяльності); *емоційно-ціннісний критерій* (адекватність, глибина, яскравість емоційної реакції на художні твори; наявність та характер асоціацій; міра розвитку музичних здібностей та здібностей в інших видах мистецтва); *діяльнісно-творчий критерій* (міра сформованості умінь та ступінь творчих

проявів у різних видах художньо-творчої діяльності; здатність до створення власних художніх творів у різних видах художньо-творчої діяльності).

На основі розроблених критеріїв була визначена рівнева характеристика сформованості здатності до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років окремо за кожним віковим періодом.

У процесі констатувального експерименту, яким було охоплено 260 учнів середнього та старшого дошкільного віку, використовувались методи інтерв'ювання, анкетування, педагогічного спостереження та метод статистичної обробки експериментальних даних, що дало змогу встановити наявний рівень сформованості здатності до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років.

Результати діагностичних досліджень дітей 4-х річного віку:

Високий рівень (14,5%) показали діти, які мають яскраву емоційну реакцію на музичні твори. У них не викликає складності підібрати асоціативний художній ряд, що відповідає різному характеру музики. Для дітей, що належать до цього рівня, характерні яскраві творчі здібності та високий ступінь творчих проявів в усіх видах мистецтва, вони застосовують творчі уміння відповідно різновиду мистецтва та мають великий творчий потенціал щодо створення власних творів у різних видах художньо-творчої діяльності.

Середній рівень (23,3%) виявився у дітей, які демонструють слабку емоційну реакцію на твори мистецтва, вони не проявляють достатньої активності в творчому процесі, хоча і мають певні знання та навички. У дітей, які належать до цього рівня, не надто яскраво виражені природні творчі здібності до різних видів художньо-творчої діяльності, вони не виявляють за власною ініціативою раніше набуті художні уміння та досить сором'язливі в творчих проявах у різних видах мистецтва. Ці діти не можуть у достатній мірі проявити індивідуальну уяву та фантазію при створенні власних мистецьких творів.

До низького рівня (62,2%) ми віднесли дітей, яким взагалі нецікаво долучатися до світу мистецтва. Вони зовсім не проявляють емоційної реакції на художні твори, їм дуже важко, майже неможливо підібрати асоціативний художній ряд, що відповідає певному характеру твору. Діти, що належать до цього рівня, навіть не можуть показати певні природні здібності в різних видах мистецтва. У художньо-творчій діяльності про творчі прояви, застосування набутих умінь та створення власних творів мова взагалі не йде, відмова аргументується словами “не можу”, “не хочу”, “не вмію”.

Результати діагностичних досліджень дітей 5-ти річного віку:

Високий рівень (19%) показали діти, які мають яскраво виражену емоційну реакцію на музичні твори, їх чітко виражені та адекватні художні асоціації відображаються у відповідності при відборі широкого спектру кольорів. Такі діти наділені прекрасними творчими здібностями в різних видах мистецтва. У самостійній творчій діяльності діти демонструють різноманітні яскраві прояви власної фантазії, великий потенціал творчих можливостей,

завдяки чому вони вдало застосовують художні уміння при створенні власного творчого доробку в різних видах художньо-творчої діяльності.

Середній рівень (22,5%) виявився у дітей, які слухають музику зосереджено, без зайвих емоцій, мімічні прояви майже не спостерігаються, але ці діти можуть відображати свій емоційний стан в окремих рухах, у доборі асоціативного кольорового спектру, правильно виконують завдання тільки наполовину, вони намагаються виконувати музичні імпровізації, образно голосом імітують обраних персонажів, роблять спробу відтворити художній образ у малюнку, проявляють інтерес до виконання та передають загальний характер музичного твору в танці, але їх хореографічні рухи досить одноманітні. У вільній творчій діяльності означені діти безініціативні, адже їм не вистачає фантазії в створенні певних образів, тому вони постійно потребують допомоги дорослих.

До низького рівня (61,5%) ми віднесли дітей, які показують байдуже ставлення до прослуховування музики, проявляють зацікавленість тільки на початку, надалі постійно відволікаються або займаються сторонніми справами. Діти відмовляється від звукоімітацій, не хочуть виконувати музичні імпровізації, не можуть відтворити в малюнку почутий музичний образ, практично не виявляють асоціацій, неактивні у виконанні завдань, рухи у них одноманітні, нецікаві, немає виразності у музичному виконанні, постійно потребують допомоги дорослих. У створенні власних творів у різних видах художньо-творчої діяльності дані діти взагалі не хочуть брати участь та не проявляють ніякої творчої активності.

Аналіз результатів діагностувального етапу експериментальної роботи показав, що сформованість здатності до художньо-творчої самореалізації у дітей 4-5 річного віку знаходиться переважно на середньому та низькому рівнях, що зумовило необхідність розробки методики формування означеної якості, яка базувалася на впровадженні авторської експериментальної програми. Сутність розробленої експериментальної методики полягала перш за все у створенні такої системи змісту та форм організації роботи з дітьми дошкільного віку у школах мистецтв, що спрямована на підвищення рівня сформованості здатності до художньо-творчої самореалізації особистості кожної дитини через знайомство із зразками світової та національної культурної спадщини. У процесі формування експерименту, що складався з чотирьох етапів, взяли участь 83 учні, з яких в контрольну групу увійшли 42 учні, а в експериментальну відповідно 41 учень.

Перший етап - адаптивно-заохочувальний - спрямований на знайомство дітей дошкільного віку з різними видами художньо-творчої діяльності, пристосування їх до умов навчального процесу з урахуванням вікових особливостей, а також на пошук ефективних методів та прийомів роботи. Завдання цього етапу: стимулювання емоційного відгуку дітей на художні твори; формування позитивного відношення до змісту та процесу художньо-творчої діяльності; активізація пізнавального інтересу до різних видів художньо-творчої діяльності шляхом застосування багаторівневої інтеграції на музичних заняттях; підвищення у дітей художньо-пізнавальної активності. На

цьому етапі роботи доцільно застосовувати принципи тематичності, доступності та адаптивності художнього матеріалу. А в роботі над художніми творами провідне місце займають наочно-слуховий та словесний методи, завдяки їх застосуванню та використанню доступного та цікавого художнього матеріалу увага дітей спрямована на сприйняття змістовно-образної складової художніх творів.

Другий етап формувального експерименту - *розвивально-інформаційний* - спрямований на набуття художніх знань та розвиток навичок розуміння загальних засобів виразності, характерних для різних видів художньо-творчої діяльності, та уміння пояснювати їх роль у створенні певного художнього образу. Основними завданнями цього етапу виступають: актуалізація різноманітних художньо-естетичних та художньо-теоретичних знань; розширення художньо-творчого досвіду дітей; поглиблення розуміння дітьми особливостей художньої мови різних видів мистецтва. Під час сприйняття художніх творів необхідно застосування принципів тематичності та адаптивності художнього матеріалу. Задля вирішення поставлених завдань на другому етапі доцільно використовували дидактичні ігри “Впізнай мелодію”, “Кольорові настрої” та “Загубилась пісня”, за допомогою яких можна збільшити обсяг художньо-естетичних та художньо-теоретичних знань у дітей, покращити їх розуміння специфічних особливостей художньої мови різних видів мистецтва, що сприяє значному розширенню художнього досвіду дітей 4-х річного віку.

Третій етап експерименту - *поглиблювально-операційний* - має на меті усвідомлення набутих художніх знань, змістової наповненості різних творів мистецтва та активізацію практичних навичок у процесі відображення художніх образів завдяки набутих художньо-творчим умінням. Завдання 3-го етапу: розвиток художнього сприйняття; формування умінь розрізняти засоби виразності у різних видах художньо-творчої діяльності; розкриття потенціалу та творчих здібностей дітей через осягнення мистецьких творів. У розвитку художнього сприйняття, а також в умінні розрізняти та усвідомлювати виразові засоби творів мистецтва на даному етапі провідну роль відіграє застосування принципу синкретизму, що активізує процес сприйняття художніх творів дітьми 5-ти річного віку, робить його усвідомленим, більш глибоким, а також підвищує їх розумову активність. Наочні методи роботи, які ми радимо використовувати на заняттях, припускають або почергове порівняння творів музичного мистецтва, а потім образотворчого, або демонстрацію репродукцій картин та показ музично-ритмічних ігор і танців на фоні звучання музичних творів. Під час сприйняття художніх творів на даному етапі доцільно застосовувати принцип контрастності, який передбачає прослуховування або перегляд творів, контрастних за характером звучання, композицією, темпом, настроєм, що ефективно здійснюється завдяки створенню творчої невимушеної атмосфери на заняттях.

Четвертий етап - *творчо-синтезуючий* - спрямований на перехід від відтворювальної діяльності до самостійної творчості дітей дошкільного віку через активну емоційну презентацію певного художнього образу в різних

видах мистецтва та на формування здатності до художньо-творчої самореалізації за відповідними параметрами. Завдання цього етапу: стимулювання у дітей потреби в творчих проявах при передачі певного художнього образу в різних видах мистецтва; активізація спеціальних виконавських умінь дітей у різних видах художньо-творчої діяльності; формування прагнення до участі у вільній художньо-творчій діяльності. У роботі з дітьми над створенням власних художніх композицій на означеному етапі провідними методами виступають практичний та творчий, застосування яких у повній мірі дозволяє дітям відобразити власні переживання від прослуханого або побаченого за допомогою зовнішніх проявів, завдяки застосуванню принципу синкретизму можна досягти поглиблення сприйняття спільного художнього образу різних творів мистецтва, що дає можливість дітям осягнути не тільки змістовну характеристику певного твору, а, насамперед, зрозуміти, яким чином відбувається його втілення через використання різних засобів художньої виразності. Ефективність формувальної роботи на даному етапі забезпечується дотриманням такої педагогічної умови, як запровадження проблемно-пошукових ситуацій, що найкраще сприяє активному прояву дитячої уяви та фантазії.

Після завершення формувального етапу дослідження для перевірки його ефективності було здійснено контрольний зріз, якісний і кількісний аналіз результатів якого дозволив констатувати суттєві позитивні зміни рівнів сформованості здатності до художньо-творчої самореалізації дітей, які належали до експериментальної групи, за всіма критеріальними показниками. Дані дослідження були перевірені за допомогою коефіцієнту Керолла з використанням комп'ютерної програми SPSS, Statistica. Загальний підрахунок результатів контрольного зрізу показав, що учасники експериментальної та контрольної груп розділилися на три рівні сформованості здатності до художньо-творчої самореалізації. У результаті порівняльного аналізу високий рівень показали 36,6% учасників експериментальної групи (проти 20,6% учасників контрольної групи), середній рівень – 47,1% (відповідно 25,4%) та низький рівень показали 16,3% учасників (порівняно з 54%). Порівняльні результати, отримані до та після формувальної роботи в експериментальній та контрольній групах, подано в Таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка зміни рівнів сформованості здатності до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років експериментальної та контрольної груп

Рівні	До формувального експерименту				Після формувального експерименту			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	абс. (осіб)	відн. (%)	абс. (осіб)	відн. (%)	абс. (осіб)	відн. (%)	абс. (осіб)	відн. (%)
Високий	8	19,1	8	19,5	9	20,6	15	36,6
Середній	10	23,8	9	22	11	25,4	19	47,1
Низький	24	57,1	24	58,5	22	54	7	16,3
Разом:	42	100	41	100	42	100	41	100

Одержані результати дали підстави зробити висновок про ефективність розробленої методики формування здатності до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років та актуальність запропонованої експериментальної програми. Таким чином, вона може бути успішно застосованою в умовах початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів.

ВИСНОВКИ

У дисертації викладено результати теоретичного узагальнення та практичного вирішення проблеми формування здатності до художньо-творчої самореалізації дітей дошкільного віку, що знайшло відображення у розробці методики формування означеної якості у дітей 4-5 річного віку у процесі музичних занять у школах мистецтв. Результати експериментального дослідження засвідчили вирішення поставлених завдань і дали підстави для таких висновків.

1. На основі аналізу наукової літератури художньо-творчу самореалізацію дітей 4-5 років визначено як цілісний процес розкриття та ефективного використання дошкільниками свого творчого потенціалу і здібностей у різних видах мистецької діяльності, що здійснюється на основі вільного вибору і забезпечує позитивний результат особистісного розвитку. Для розкриття змістовної сторони художньо-творчої самореалізації дитини в різних видах мистецької діяльності були визначені компоненти означеної якості: мотиваційно-пізнавальний, емоційно-ціннісний та діяльнісно-творчий. У дослідженні було розкрито зміст поняття “здатність до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років”, що розуміється як набута дітьми властивість, яка визначає їх готовність та спроможність виконувати різні види художньої діяльності на творчому рівні, виявляючи власні задатки, нахили, здібності та уміння.

2. Формування здатності до художньо-творчої самореалізації дітей середнього та старшого дошкільного віку передбачає забезпечення тісного взаємозв'язку та взаємодії різних видів художньої діяльності, де чинником формування означеної якості виступає художня інтеграція, яку визначено як складний багаторівневий процес, що об'єднує різні види художньо-творчої діяльності з метою створення єдиного образу певного художнього явища, яке відображене в мистецтві. У дослідженні доведено, що у процесі занять із застосуванням художньої інтеграції на рівні комплексу мистецтв саме музичне мистецтво може стати емоційно-ціннісним стрижнем, що дозволить дітям 4-5 річного віку розвинути уявлення та образне мислення через естетичне сприйняття інших різновидів мистецтва та уможливить ефективне формування у них здатності до художньо-творчої самореалізації.

3. У дисертації обґрунтовано педагогічні умови, що сприяють підвищенню ефективності методики формування здатності дітей 4-5 років до художньо-творчої самореалізації: створення творчої невимушеної атмосфери музичних занять, позбавленої авторитарного диктату вчителя, з метою надання

можливості вільного прояву дітьми творчих здібностей та потенціалу; використання доступного та водночас високоякісного художнього матеріалу з метою активізації такої важливої складової художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 річного віку, як наявність пізнавального інтересу; запровадження проблемно-пошукових ситуацій у процесі опанування художнім матеріалом та спонукання до створення власного художнього продукту.

4. У дослідженні були розроблені критерії сформованості здатності до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років у процесі музичних занять, а саме: мотиваційно-пізнавальний, емоційно-ціннісний та діяльнісно-творчий. У перебігу констатувального експерименту було визначено три рівні сформованості означеної якості: високий, середній та низький. У результаті дослідження було встановлено, що переважна більшість дітей показали середній та низький рівень здатності до художньо-творчої самореалізації і ці дані приблизно відповідають показникам 23% та 62%. Дошкільники виявляють інтерес до різних видів мистецтва, але у вільній творчій діяльності вони безініціативні, слабо проявляють творчі здібності, їм не вистачає відповідних знань та умінь. Більшість дітей не здатні виконувати різні види художньої діяльності на творчому рівні та постійно потребують допомоги дорослих.

5. У дослідженні було розроблено та експериментально перевірено поетапну методику ефективного формування здатності до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років у процесі музичних занять у школах мистецтв. Формувальна робота за даною методикою здійснюється у чотири етапи: адаптивно-заохочувальний, який спрямовано на знайомство дітей дошкільного віку з різними видами художньо-творчої діяльності; розвивально-інформаційний, метою якого є набуття та розвиток художніх знань і навичок розуміння загальних засобів виразності, характерних для різних видів художньо-творчої діяльності; поглиблювально-операційний, на якому відбувається усвідомлення набутих художніх знань, змістової наповненості різних творів мистецтва та активізація практичних навичок у процесі відображення художніх образів завдяки набутих художньо-творчим умінням; творчо-синтезуючий, спрямований на перехід від відтворювальної до самостійної творчості дітей дошкільного віку через активну емоційну презентацію певного художнього образу в різних видах мистецтва.

Ефективність розробленої методики була підтверджена результатами контрольного зрізу, аналіз яких показав суттєві позитивні зрушення у сформованості здатності до художньо-творчої самореалізації піддослідних експериментальної групи у порівнянні з контрольною, що проявилось через вияв високого пізнавального інтересу до різних художніх творів, сильного прагнення до набуття художніх знань, а також яскраво вираженої емоційної реакції на твори різних видів мистецтва та чітко виражених асоціацій у сприйнятті одночасно творів музичного та образотворчого мистецтв. Завдяки розвинутих яскравим творчим здібностям діти набули високого ступеня творчих проявів у різних видах мистецтва, навчилися застосовувати художні уміння у відповідності до різновиду мистецтва та розширили особистий

творчий потенціал щодо створення власних мистецьких творів у різних видах художньо-творчої діяльності.

6. Створено експериментальну програму з музичного навчання дітей середнього та старшого дошкільного віку та обґрунтовано основні її положення. В основу програми покладено загальнодидактичні принципи та принципи художньо-творчого розвитку дітей у школах мистецтв, які пов'язані із специфікою різних його видів. Інтегративна спрямованість змісту програми сприяє залученню дітей вже у дошкільному віці (4-5 років) до сприйняття творів світового та українського мистецтва у різних видах художньо-творчої діяльності на музичних заняттях в умовах початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Подальшої наукової розробки потребують: визначення змісту, форм організації та методів формування здатності до художньо-творчої самореалізації учнів інших вікових категорій; розробка науково-теоретичних засад методичної підготовки студентів вищих музично-педагогічних закладів до проведення інтегрованих музичних занять з дітьми дошкільного віку, спрямованих на розкриття їх художньо-творчого потенціалу.

Основний зміст дисертації відображено у таких публікаціях автора:

1. Іваненко О.А. Самореалізація особистості як психолого-педагогічна проблема /О.А. Іваненко // Науковий часопис Національного Педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. Вип.3(8). - К.: НПУ, 2006. - с. 6-8.
2. Іваненко О.А. Особливості художньо-творчої діяльності дітей дошкільного віку / О.А. Іваненко // Науковий часопис Національного Педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип.8 - К.: НПУ, 2007. - с. 241-244.
3. Іваненко О.А. Теоретичні засади художньо-творчої самореалізації дітей дошкільного віку / О.А. Іваненко // Проблеми мистецької освіти: збірник науково-методичних статей НДУ імені М.Гоголя. Вип.3 - Ніжин, 2008. - с.255-262.
4. Іваненко О.А. Теоретичні основи художньої інтеграції як засобу художньо-творчої самореалізації дітей дошкільного віку / О.А. Іваненко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М.Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія, Вип.30. - Вінниця, 2010. - с. 81-85.
5. Іваненко О.А. Педагогічні умови ефективного формування здатності дошкільників до художньо-творчої самореалізації на музичних заняттях у школах мистецтв / О.А. Іваненко // Гуманістичні орієнтири мистецької освіти: матеріали V міжнародної науково-практичної конференції (м.Київ, 25-27 квітня 2013р.) / Науковий часопис - НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. - Вип.14 (19). - Частина 2. - К.: НПУ, 2013. - с.155-158.

6. Іваненко О.А. Методика діагностування сформованості здатності дітей дошкільного віку до художньо-творчої самореалізації на музичних заняттях в школах мистецтв / О.А. Іваненко // Вісник Інституту розвитку дитини: [збірник наукових праць] / Серія: Філософія, педагогіка, психологія. - К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. - Вип. 28. - с.123-128.
7. Іваненко О.А. Методика формування здатності до художньо-творчої самореалізації дітей дошкільного віку до художньо-творчої самореалізації на музичних заняттях в школах мистецтв / О.А. Іваненко // Вісник Інституту розвитку дитини [збірник наукових праць] / Серія: Філософія, педагогіка, психологія. - К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. - Вип. 28. - с.64-71.
8. Іваненко О.А. Специфіка личностного розвитку дітей дошкільного віку в художественно-творчій діяльності / Е.А. Іваненко // Журнал наукових публікацій аспірантів і докторантів. - №7. - Курск, 2013. - с.192-193.
9. Іваненко О.А. Особливості художньо-творчої діяльності дітей дошкільного віку /О.А. Іваненко// Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури: Матеріали II міжнародної конференції студентів та молодих науковців 2-6 квітня 2007 року. - Вінниця, 2007. - с.112-114.
10. Іваненко О.А. Методологічні засади художньої інтеграції як засобу художньо-творчої самореалізації дітей дошкільного віку в умовах підготовчого факультету Київської дитячої Академії мистецтв / О.А. Іваненко // Соціальна педіатрія та реабілітологія. Вип. 2(3). - Київ, 2012. - с.110-112.
11. Іваненко О.А. Мистецька мозаїка / О.А. Іваненко // Експериментальна програма з музичного навчання для учнів підготовчих груп початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів. - Київ, 2013. - 46с.

АНОТАЦІЇ

Іваненко О.А. Методика формування здатності до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років у процесі музичних занять у школах мистецтв. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2014.

У дисертації досліджується проблема формування здатності до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років у процесі музичних занять у школах мистецтв. Проаналізовано стан даної проблеми у науковій літературі, у теорії та практиці художньо-естетичного виховання, визначено сутність художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років та її по компонентну структуру; визначено зміст поняття “здатність до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років”; розроблено методику формування здатності до художньо-творчої самореалізації та педагогічні умови підвищення ефективності цього процесу.

Шляхом застосування художньої інтеграції визначено основні механізми забезпечення ефективності формування здатності до художньо-творчої

самореалізації дітей дошкільного віку. Розроблено критерії та встановлено рівні сформованості здатності до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років. Розроблено та апробовано методику поетапного формування здатності до художньо-творчої самореалізації дітей 4-5 років. Результативність застосованої методики виявилась у позитивній динаміці рівнів здатності до художньо-творчої самореалізації у дітей експериментальної групи порівняно з контрольною.

Створено експериментальну програму з музичного навчання для учнів підготовчих груп початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів.

Ключові слова: художньо-творча самореалізація, діти 4-5 років, художня інтеграція, здатність до художньо-творчої самореалізації, методика.

Иваненко Е.А. Методика формирования способности к художественно-творческой самореализации детей 4-5 лет в процессе музыкальных занятий в школах искусств. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального образования. – Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова. – Киев, 2014.

В диссертации исследуется проблема формирования способности к художественно-творческой самореализации детей 4-5 лет в процессе музыкальных занятий в школах искусств. Осуществлён ретроспективный анализ научной литературы по исследуемой проблеме в теории и практике художественно-эстетического воспитания, определена сущность художественно-творческой самореализации детей 4-5 лет и её компонентная структура; дано определение понятия “способность к художественно-творческой самореализации детей 4-5 лет”; разработана методика формирования способности к художественно-творческой самореализации и педагогические условия повышения эффективности этого процесса.

Путём применения художественной интеграции были определены основные механизмы обеспечения эффективности формирования способности к художественно-творческой самореализации детей дошкольного возраста. Разработаны критерии и установлены уровни сформированности способности к художественно-творческой самореализации детей 4-5 лет. Была разработана и апробирована методика поэтапного формирования способности к художественно-творческой самореализации детей 4-5 лет. Результативность применённой методики была выявлена в позитивной динамике уровней сформированности способности к художественно-творческой самореализации у детей экспериментальной группы по сравнению с контрольной.

Была создана экспериментальная программа по музыкальному обучению для учащихся подготовительных групп начальных специализированных художественных учебных заведений.

Ключевые слова: художественно-творческая самореализация, дети 4-5 лет, художественная интеграция, способность к художественно-творческой самореализации, методика.

Ivanenko E.A. Technique of formation of ability to art and creative self-realization of children of 4-5 years in the course of musical classes at schools of arts. - Manuscript.

The thesis on competition of a scientific degree of the candidate of pedagogical sciences after specialty 13.00.02 - theory and methodology of musical education. - National Pedagogical Dragomanov University. - Kyiv, 2014.

This work is devoted to the problem of formation of ability to art and creative self-realization of children of 4-5 years in the course of musical classes at schools of arts. The retrospective analysis of scientific literature studied problem of the theory and practice of art and esthetic education is carried out, the essence of art and creative self-realization of children of 4-5 years and its component structure. Definition concept "ability to art and creative self-realization" is given; the technique of formation of ability to art and creative self-realization and pedagogical conditions of increase of efficiency of this process is developed.

The structure of art and creative self-realization of children of 4-5 years consists of the following components: motivational-cognitive which includes a availability of informative interests, art and esthetic and art and theoretical knowledge; emotionally-valuable, being characterized brightness of emotional reaction, features of art perception, and also existence of abilities in different types of arts; action-creative, including aspiration to take part in different types of art and creative activity, possession of certain abilities, and also nature of creative manifestations in different types of art and creative activity.

For effective formation of ability to art and creative self-realization at children of 4-5 years in research the following pedagogical conditions were theoretically proved: creation of the creative easy atmosphere deprived of authoritative dictatorship of the teacher for the purpose of providing free manifestation by children of creative abilities and potential; use of available and at the same time high-quality art material for the purpose of activization of such important component of art and creative self-realization of children of 4-5 years as existence of informative interest; application of problem and search situations in the course of mastering by an art material and motivation to creation of own art product.

Such criteria and indicators of formation of ability to art and creative self-realization at children of 4-5 years are developed: motivational-cognitive (existence of cognitive interests; volume of art and esthetic and art and theoretical knowledge; aspiration degree to participation in different types of art and creative activity); emotional-valuable (adequacy, depth, brightness of emotional reaction to works of art; the existence and nature of associations; measure of development of musical abilities and abilities in other types of arts); activity and creative (a measure of formation of abilities in different types of art and creative activity; extent of creative manifestations in different types of art and creative activity; ability to creation of own works in different types of art and creative activity).

According to the developed criteria diagnosing of existing level of ability to art and creative self-realization at children of 4-5 years is carried out and its results which showed mainly average and low level of formation of the designated quality are analyses that, caused in development of an experimental technique of increase of

ability to art and creative self-realization in the course of musical occupations at schools of arts.

The effectiveness of the proposed experimental procedure was due to its phased implementation. In the first phase, adaptive incentive, an acquaintance of preschool children with different kinds of artistic and creative activities, bringing them to the conditions of the educational process with age-appropriate, as well as the search for effective methods and techniques work. The purpose of the second, didactic and information stage was the development and acquisition of artistic knowledge and skills in understanding the general means of expression that are characteristic of different types of artistic and creative activities, the specificity of each of them and the ability to explain their art features while displaying a certain artistic image. Third stage - depth-operative - is aimed at the realization of art acquired knowledge, substantive content of different works of art and fostering practical skills in the display of artistic images acquired through artistic and creative skills. And the purpose of the fourth, creatively synthesized phase served focus on the transition from the reproductive to the original creation of preschool children through active presentation specific artistic age in different art forms, and the formation of the ability to artistic and creative self-realization according to certain parameters.

Productivity of the offered experimental technique which was caused by its stage-by-stage introduction according to the developed pedagogical conditions, was shown in positive dynamics of increase of levels of formation of art and creative self-realization of children of 4-5 years of experimental groups in comparison with control that testifies to efficiency of the developed technique.

The experimental program for musical training for pupils of preparatory groups of initial specialized art educational institutions was created.

Keywords: art and creative self-realization, children of 4-5 years, art integration, ability to art and creative self-realization, technique.